Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
ANTHONYHO MICHAELA COLLINSE
přednesené dne 16. února 2023 [1]

Věc C-520/21

Arkadiusz Szcześniak
proti
Bank M. SA,
za účasti:
Rzecznika Praw Obywatelskich,
Rzecznika Finansowego,
Prokuratora Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie,
Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Sądem Rejonowym dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (okresní soud pro Varšavu-střed ve Varšavě, Polsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Ochrana spotřebitele – Směrnice 93/13/EHS – Zneužívající ujednání ve spotřebitelských smlouvách – Článek 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 – Smlouva o hypotečním úvěru – Ujednání o směnném kurzu – Účinky rozhodnutí, kterým je smlouva prohlášena za neplatnou v celém rozsahu z důvodu, že obsahuje zneužívající ujednání – Možnost uplatnit nároky, které jdou nad rámec vrácení peněžitého protiplnění – Bezdůvodné obohacení – Odrazující účinek – Užitečný účinek“

I. Úvod

1. Od počátku 21. století poskytly polské banky spotřebitelům na pořízení bydlení desítky tisíc hypotečních úvěrů denominovaných ve švýcarských francích (CHF) nebo indexovaných na tuto měnu. Vzhledem k tomu, že tyto hypoteční úvěry nabízely úvěrovaným výrazně nižší úrokové sazby, než byly úrokové sazby použitelné na úvěry denominované v polských zlotých (PLN), byla po nich vysoká poptávka. S příchodem celosvětové finanční krize se směnný kurz CHF a PLN z hlediska držitelů polských zlotých zhoršil. Tisíce úvěrovaných, včetně žalobce v původním řízení, podaly žaloby proti bankám, u nichž si své hypoteční úvěry vzaly. Tito úvěrovaní u polských soudů tvrdili, že ujednání o směně PLN na CHF a CHF na PLN v jejich smlouvách o hypotečním úvěru jsou zneužívající (dále jen „ujednání o směnném kurzu“). Ve značném počtu věcí soudy tuto argumentaci přijaly a dospěly k závěru, že daná smlouva o hypotečním úvěru je v celém rozsahu neplatná.

[1] – Původní jazyk: angličtina.

2. V rámci řízení o jednom takovém sporu Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (okresní soud pro Varšavu-střed ve Varšavě, Polsko) žádá Soudní dvůr o zodpovězení otázky, zda mohou smluvní strany smlouvy o hypotečním úvěru uzavřené mezi spotřebitelem a bankou, která byla prohlášena za neplatnou v celém rozsahu z důvodu, že obsahuje zneužívající ujednání, uplatnit nároky, které jdou nad rámec vrácení peněžitého protiplnění poskytnutého na základě této smlouvy a zaplacení zákonných úroků z prodlení plynoucích od výzvy k zaplacení.

II. Právní rámec

A. Unijní právo

3. Článek 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách [2] stanoví:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání.“

4. Článek 7 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

5. Článek 8 směrnice 93/13 stanoví:

„Členské státy mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení slučitelná se Smlouvou v oblasti působnosti této směrnice, aby zajistily nejvyšší stupeň ochrany spotřebitele.“

B. Polské právo

6. Článek 5 ustawy – Kodeksu cywilnego (občanský zákoník) ze dne 23. dubna 1964 (dále jen „občanský zákoník“) [3] stanoví:

„Právo nelze vykonávat v rozporu s jeho sociálně-ekonomickým účelem nebo se zásadami společenského soužití. Takové jednání nebo opomenutí oprávněného se nepovažuje za výkon tohoto práva a není chráněno.“

7. Článek 58 § 1 občanského zákoníku stanoví, že „[p]rávní jednání, které je v rozporu se zákonem nebo které má za cíl obejít zákon, je neplatné, ledaže příslušné ustanovení zákona stanoví jinak a zejména pokud stanoví, že se neplatná ustanovení právního jednání nahrazují příslušnými ustanoveními zákona“.

[2] – Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288, oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26.

[3] – Dz. U. z roku 1964, č. 16, položka 93.

8. Článek 385[1] § 1 a 2 občanského zákoníku stanoví:

„§ 1. Ujednání spotřebitelské smlouvy, která nebyla sjednána individuálně, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud jeho práva a povinnosti upravují způsobem, který je v rozporu s dobrými mravy a hrubě porušuje jeho zájmy (nedovolená ujednání). Tím nejsou dotčena ujednání, která vymezují hlavní plnění stran, včetně ceny nebo odměny, pokud jsou formulována jednoznačně.

§ 2. Jestliže smluvní ujednání není podle odstavce 1 pro spotřebitele závazné, zůstávají strany vázány ostatními ujednáními smlouvy.“

9. Článek 405 občanského zákoníku stanoví:

„Každý, kdo bez právního důvodu získal majetkový prospěch na úkor jiné osoby, je povinen vydat tento prospěch *in natura*, a není-li to možné, poskytnout náhradu odpovídající hodnotě tohoto prospěchu.“

10. Článek 406 občanského zákoníku stanoví:

„Povinnost vydat majetkový prospěch zahrnuje nejen přímo získaný prospěch, ale rovněž vše, co bylo v případě zcizení, ztráty nebo poškození získáno výměnou za tento prospěch nebo jako náhrada škody.“

11. Článek 410 občanského zákoníku stanoví:

„§ 1. Ustanovení předchozích článků se použijí zejména v případě bezdůvodného plnění.

§ 2. K bezdůvodnému plnění dochází tehdy, jestliže osoba, která plnění poskytla, vůbec nebyla povinna jej poskytnout nebo nebyla povinna jej poskytnout osobě, které poskytnuto bylo, nebo jestliže odpadl důvod plnění nebo jestliže nebylo dosaženo cíle plnění nebo jestliže bylo právní jednání vyžadující poskytnutí plnění neplatné a po poskytnutí plnění se nestalo platným.“

12. Článek 455 občanského zákoníku stanoví, že „[p]okud není stanovena lhůta pro plnění nebo pokud nevyplývá z povahy závazku, bude plnění poskytnuto bezodkladně poté, co byl dlužník k poskytnutí plnění vyzván“.

13. Článek 481 § 1 až 3 občanského zákoníku stanoví:

„§ 1. Je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého plnění, může věřitel požadovat za dobu prodlení úrok, i kdyby mu nevznikla žádná škoda a i kdyby prodlení bylo důsledkem okolností, za které dlužník nenese odpovědnost.

§ 2. Nebyla-li sazba úroků z prodlení určena, platí se úroky z prodlení v zákonné výši rovnající se referenční úrokové sazbě Polské národní banky zvýšené o 5,5 procentního bodu. Pokud je ovšem pohledávka úročena vyšší sazbou, může věřitel požadovat úroky z prodlení ve výši vypočítané podle této vyšší sazby.

[…]

3. V případě prodlení na straně dlužníka je věřitel rovněž oprávněn požadovat náhradu škody za obecných podmínek.“

III. Skutkové okolnosti sporu v původním řízení, předběžná otázka a řízení před Soudním dvorem

14. Dne 25. července 2008 Arkadiusz Szcześniak (dále jen „A. S.“) a jeho manželka, E. S., jakožto dva spotřebitelé, uzavřeli s Bank M., polskou bankou, smlouvu o hypotečním úvěru ve výši 329 707,24 PLN (přibližně 73 000 EUR), a to za účelem výstavby domu. Doba trvání úvěru, který byl splatný ve stejných měsíčních splátkách, činila 336 měsíců. Variabilní úroková sazba úvěru byla stanovena jako součet referenční sazby 3M LIBOR (CHF) a fixní bankovní marže.

15. Úvěr byl denominován a vyplacen v PLN. Tato částka byla indexována na CHF po přepočtu podle kurzu pro nákup CHF uvedeného v kurzovním lístku platném u dotčené banky v den vyplacení úvěru. Měsíční splátky úvěru měly být placeny v PLN po přepočtu podle kurzu pro prodej CHF uvedeného v kurzovním lístku platném u dotčené banky v den splatnosti každé měsíční splátky úvěru. Tato ujednání o směnném kurzu byla převzata ze vzorové smlouvy používané dotčenou bankou. Dne 6. září 2011 smluvní strany změnily smlouvu o hypotečním úvěru tak, aby A. S. a E. S. mohli měsíční splátky úvěru platit přímo v CHF.

16. A. S. a E. S. pravidelně platili tyto měsíční splátky úvěru tak, jak se stávaly splatnými.

17. Dne 31. května 2021 podal A. S. proti Bank M. žalobu u předkládajícího soudu, kterou se domáhal zaplacení částky ve výši 3 660,76 PLN (přibližně 800 EUR), zvýšené o zákonné úroky z prodlení od 8. června 2021 do data zaplacení této částky[4]. Tvrdil, že dotčená smlouva o hypotečním úvěru obsahuje zneužívající ujednání, jež mají za následek její neplatnost v celém rozsahu. V důsledku této neplatnosti inkasovala Bank M. měsíční splátky úvěru bez právního základu. Konkrétně v období od června do září 2011 obdržela dotčená banka od A. S. a jeho manželky měsíční splátky úvěru ve výši 7 769,06 PLN (přibližně 1 700 EUR). Z titulu využívání této částky v období od října 2011 do prosince 2020 získala Bank M. prospěch v hodnotě 7 321,51 PLN (přibližně 1 600 EUR)[5]. A. S. tuto částku vypočítal odkazem na průměrnou úrokovou sazbu smluv o úvěru denominovaných v PLN a poskytovaných domácnostem na spotřebitelské úvěry[6].

18. Bank M. tvrdí, že žalobu A. S. je nutno zamítnout jako neopodstatněnou. Uvádí, že dotčená smlouva o hypotečním úvěru neobsahuje žádná zneužívající ujednání, a je tedy platná. I kdyby byla tato smlouva prohlášena za neplatnou, znamenalo by to, že nárok na zaplacení z titulu užívání přijaté částky by náležel bance, nikoli spotřebiteli.

19. Předkládající soud uvádí, že s ohledem na vnitrostátní právo jsou ujednání o směnném kurzu ve smlouvě o úvěru takového druhu, jaký je předmětem žaloby A. S., zneužívající a protiprávní. Od vydání rozsudku Soudního dvora ve věci Dziubak[7] způsobuje vložení takových ujednání do

[4] – A. S. se rovněž domáhá vrácení všech zaplacených měsíčních splátek úvěru. Tento nárok není předmětem sporu v původním řízení, v rámci něhož byla podána projednávaná žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

[5] – A. S. se domáhá zaplacení poloviny částky 7 321,51 PLN, přičemž druhá polovina připadá na jeho manželku, která není účastnicí původního řízení.

[6] – A. S. navrhuje tři alternativní způsoby výpočtu částky, jejíž zaplacení požaduje po Bank M. Zaprvé průměrná úroková sazba smluv o úvěru v PLN poskytovaných domácnostem na pořízení bydlení (3 472,35 PLN; přibližně 764 EUR). Zadruhé průměrná úroková sazba, kterou jsou úročeny vklady domácností (1 553,82 PLN; přibližně 342 EUR). Zatřetí index vývoje kupní síly peněz v letech 2011 až 2020 (963,37 PLN; přibližně 212 EUR). A. S. uvádí, že jeho nárok vůči Bank M. může vycházet z následujících skutečností: převod peněžních prostředků bance, snížení kupní síly převedených peněz, ztráta možnosti A. S. užívat své peníze a užívání jeho peněz ze strany Bank M.

[7] – Rozsudek ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819).

smlouvy o úvěru neplatnost této smlouvy v celém rozsahu. Tato neplatnost působí *ex tunc*, takže musí být podle článku 405 občanského zákoníku ve spojení s čl. 410 § 1 tohoto zákoníku vráceny všechny služby poskytnuté za účelem splnění této smlouvy. Banka tak může od úvěrovaného požadovat vrácení jistiny úvěru, zatímco úvěrovaný může požadovat vrácení měsíčních splátek úvěru, včetně takových nákladů, jako jsou provize, administrativní poplatky a pojistné. Každá smluvní strana může rovněž požadovat, aby jí druhá smluvní strana zaplatila zákonné úroky z prodlení ode dne formální výzvy [8].

20. Otázkou, která vyvstává v rámci sporu projednávaného u předkládajícího soudu, je, zda jsou strany smlouvy, která byla prohlášena za neplatnou, oprávněny uplatňovat z důvodu využívání těchto peněžních prostředků po určitou dobu bez jakéhokoli právního základu i další nároky, včetně nároků na odměnu, náhradu škody, náhradu výdajů nebo valorizaci plnění. Tato otázka a zejména případný právní základ takových nároků jsou předmětem sporu ve vnitrostátní judikatuře a mezi polskými právními odborníky. Nejčastěji uplatňovanými základy pro tyto nároky ve vnitrostátním právu jsou buď článek 405 občanského zákoníku (bezdůvodné obohacení), nebo článek 405 ve spojení s čl. 410 § 1 občanského zákoníku (bezdůvodné plnění). Pojem „bezdůvodné plnění“, a tím spíše pojem „bezdůvodné obohacení“, je relativně široký a pokrývá širokou škálu případů, a tedy potenciálně též plnění z titulu využívání finančních prostředků bez smluvního základu [9]. Předkládající soud uvádí, že většina polských právních odborníků, vnitrostátních orgánů a soudů popírá možnost takové nároky uplatňovat, přičemž poukazuje na skutečnost, že rozhodnutí těchto soudů se až doposud týkala nároků uplatňovaných bankami, nikoli úvěrovanými. Rozhodnutí, jimiž byly nároky bank zamítnuty, jsou odůvodněna tím, že v důsledku takových nároků by pozbyla účinnosti ochranná funkce ustanovení týkajících se zneužívajících ujednání či účel těch ustanovení, která vyžadují zrušení smluv obsahujících taková ujednání. Předkládající soud má tudíž za to, že vnitrostátní právo neposkytuje jasnou odpověď na otázku, zda v případě, kdy jsou na základě smlouvy, jež je později prohlášena za neplatnou, zaplaceny určité peněžité prostředky, může užívání těchto prostředků bez smluvního základu představovat základ právního nároku.

21. Předkládající soud si není jist, zda je existence prostředku nápravy takovéto povahy slučitelná s unijním právem, zejména s čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13, jakož i se zásadami efektivity, proporcionality a právní jistoty. Odkazuje na judikaturu Soudního dvora, jež se týká účinků rozhodnutí o tom, že ujednání ve spotřebitelské smlouvě jsou zneužívající, jakož i práv, která stranám takové smlouvy za těchto okolností svědčí [10]. Předkládající soud podotýká, že Soudní dvůr dosud nerozhodoval o otázce, zda strany spotřebitelské smlouvy, která byla prohlášena za neplatnou z důvodu nedodržení čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13, mají právo domáhat se nároků jdoucích nad rámec vrácení peněžitého plnění zaplaceného na základě této smlouvy. Soudní dvůr se zejména dosud nevyjádřil k otázce, zda se strany mohou domáhat náhrady škody z titulu využívání finančních prostředků bez smluvního základu, ztráty příležitosti dosahovat zisk v důsledku dočasného znemožnění využívat své finanční prostředky, finančních a organizačních nákladů vynaložených v souvislosti s plněním smlouvy a snížení kupní síly peněz v čase. Pokud Soudní dvůr posuzoval podobné nároky, dělo se tak v kontextu výkladu jiných směrnic v oblasti ochrany spotřebitele, než je směrnice 93/13, nebo v kontextu výkonu práva spotřebitele na odstoupení od smlouvy.

[8] – Viz čl. 481 § 1 a 2 a článek 455 občanského zákoníku.

[9] – V předkládacím rozhodnutí používá předkládající soud výraz „užívání kapitálu bez smluvního základu“. Výraz „užívání prostředků bez smluvního základu“ považuji za vhodnější, neboť se uplatní na situaci úvěrovaného i na situaci banky.

[10] – Předkládající soud cituje rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, body 83 a 84); ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, body 61 a 62), a ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, bod 43).

22. Předkládající soud má za to, že čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásada efektivity brání tomu, aby banka uplatňovala vůči spotřebiteli jakékoli nároky související s tím, že spotřebitel užíval jistinu úvěru nebo náklady, které banka vynaložila na obsluhu úvěru. Nárok banky je omezen na vrácení částek, které vyplatila, a případně zaplacení zákonných úroků z prodlení. Pokud by tomu bylo jinak, měla by banka prospěch ze skutečnosti, že do smlouvy o úvěru zahrnula zneužívající ujednání, jakož i z vlastního jednání, které by bylo v rozporu s požadavkem dobré víry a s dobrými mravy. Takový přístup by rovněž spotřebitele odrazoval od uplatňování práv, která pro něj vyplývají ze směrnice 93/13, neboť jejich uplatnění by mohlo mít negativní důsledky, například povinnost poskytnout bance náhradu za užívání jistiny úvěru.

23. Předkládající soud má za to, že připuštění možnosti spotřebitele uplatňovat vůči bance nároky, které překračují rámec vrácení zaplacených měsíčních splátek a náhrady nákladů, jako jsou provize, administrativní náklady, pojistné, případně navýšené o zákonné úroky z prodlení, není v rozporu se zásadou efektivity. Připuštění takových nároků by ovšem bylo v rozporu s cílem směrnice 93/13, kterým je odradit prodávající nebo poskytovatele od používání zneužívajících smluvních ujednání a pro případ, že je použijí, uložit těmto prodávajícím nebo poskytovatelům povinnost vrátit spotřebitelům plnění, která od nich obdrželi v důsledku použití těchto zneužívajících ujednání; platební povinnost překračující výše uvedené by byla nepřiměřená a nadměrná. Byla by rovněž v rozporu se zásadou právní jistoty. V případě, že je smlouva o úvěru prohlášena za neplatnou v celém rozsahu z důvodu, že obsahuje zneužívající ujednání, má tato zásada za následek omezení nároků stran na platby uskutečněné v souvislosti s plněním této smlouvy.

24. Za těchto okolností se Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (okresní soud pro Varšavu-střed ve Varšavě) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 [směrnice 93/13], jakož i zásady efektivity, právní jistoty a proporcionality vykládány v tom smyslu, že brání takovému soudnímu výkladu vnitrostátních předpisů, podle kterého se v případě, kdy je smlouva o úvěru uzavřená mezi bankou a spotřebitelem prohlášena za neplatnou od samého počátku, protože obsahovala zneužívající ujednání, mohou smluvní strany kromě vrácení peněžitých částek zaplacených při plnění této smlouvy (banka jistiny úvěru; spotřebitel splátek úvěru, poplatků, provizí a pojistného) a zákonných úroků z prodlení plynoucích od výzvy k zaplacení domáhat i jakýchkoli jiných plnění, včetně pohledávek (zejména odměny, náhrady škody, náhrady výdajů nebo valorizace plnění) z titulu, že:

1) osoba, která poskytla peněžité plnění, byla dočasně zbavena možnosti využívat své finanční prostředky, takže ztratila možnost je investovat, a tím dosáhnout zisk,

2) osoba, která poskytla peněžité plnění, nesla náklady na obsluhu smlouvy o úvěru a na převod finančních prostředků druhé straně,

3) osoba, která obdržela peněžité plnění, získala prospěch spočívající v tom, že mohla dočasně využívat cizí finanční prostředky, které mohla investovat, a tím dosáhnout zisk,

4) osoba, která obdržela peněžité plnění, dočasně mohla bezúplatně využívat cizí finanční prostředky, což by za tržních podmínek nebylo možné,

5) kupní síla peněz plynutím času klesala, což pro osobu, která poskytla peněžité plnění, představuje faktickou ztrátu, a

6) na dočasné poskytnutí finančních prostředků lze nahlížet jako na poskytnutí služby, za niž osoba, která poskytla peněžité plnění, neobdržela odměnu?“

25. Písemná vyjádření předložili A. S., Bank M., Rzecznik Praw Obywatelskich (veřejný ochránce práv, Polsko), Rzecznik Finansowy (finanční arbitr, Polsko), Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie (státní zástupce okresního státního zastupitelství pro Varšavu-střed ve Varšavě, Polsko), polská a portugalská vláda, jakož i Evropská komise. Řeči těchto účastníků řízení a Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego (předseda Rady pro finanční dohled, Polsko), jakož i jejich odpovědi na otázky Soudního dvora byly vyslechnuty na jednání dne 12. října 2022.

IV. Analýza

A. K přípustnosti

26. Předkládající soud uvádí, že vzhledem k tomu, že žádá o radu týkající se nároků uplatňovaných spotřebiteli a bankami, formuloval svou předběžnou otázku obecně. Spor, který je předmětem řízení u předkládajícího soudu, se sice týká nároku uplatňovaného spotřebitelem, nikoli bankou, nicméně předkládající soud má i tak za to, že jeho předběžná otázka je přípustná, a to ze tří následujících důvodů.

27. Zaprvé podle polského práva se má za to, že smlouva, která je prohlášena za neplatnou, nebyla nikdy uzavřena, takže strany této smlouvy jsou povinny vrátit si vzájemně jakékoli platby, které na základě této smlouvy učinily. V řízeních o vrácení splátek uhrazených na základě neplatné smlouvy o úvěru banky často vznášejí námitku zadržení nebo započtení[11] s tím, že mají vůči spotřebiteli nárok na vrácení jistiny úvěru. Takovou námitku lze vznést kdykoli až do skončení jednání u soudu druhého stupně. Kdyby tedy Soudní dvůr na tuto otázku odpověděl výlučně ve vztahu k nároku spotřebitele, velmi pravděpodobně by později bylo nutné položit druhou otázku týkající se obdobného nároku banky, což by způsobilo neúměrné průtahy v řízení.[12] Odůvodnění, které banka uvádí pro svůj, byť domnělý, nárok vůči spotřebiteli na zaplacení odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu, tedy není hypotetické.

28. Zadruhé podle názoru převažujícího ve vnitrostátní judikatuře soud projednávající žalobu na vydání bezdůvodného obohacení nemůže posuzovat jen opodstatněnost nároku žalobce a zároveň nepřihlížet k totožnému nároku, který může uplatnit žalovaný, ačkoli byl tomuto soudu předložen pouze první z uvedených nároků. Důvodem je skutečnost, že pokud strany poskytly bezdůvodná plnění téhož druhu (například peněžitá plnění v téže měně) na základě téhož právního vztahu (například na základě neplatné smlouvy o úvěru), lze za bezdůvodně obohacenou považovat jen stranu, která poskytla plnění ve větším rozsahu. Bezdůvodné obohacení tak představuje rozdíl mezi oběma spornými částkami.

[11] – Ve svém písemném vyjádření státní zástupce okresního státního zastupitelství pro Varšavu-střed uvádí, že existuje vysoká pravděpodobnost, že Bank M. v projednávané věci jednu z těchto námitek uplatní.

[12] – Rozhodnutím ze dne 9. prosince 2022, doručeným kanceláři Soudního dvora dne 14. prosince 2022 (věc C-756/22), se Sąd Okręgowy w Warszawie (Krajský soud ve Varšavě, Polsko) na základě žaloby Bank M. proti A. S. a E. S. týkající se téže smlouvy o hypotečním úvěru obrátil na Soudní dvůr s otázkou formulovanou téměř totožně jako otázka položená v projednávané věci.

29. Zatřetí banky v Polsku veřejně vyjadřují názor, že žaloby spotřebitelů na neplatnost smluv o úvěru obsahujících zneužívající ujednání budou pro ně mít značné negativní dopady, protože v případě úspěchu těchto žalob se budou banky na těchto spotřebitelích domáhat odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu a náhrady určitých nákladů. Tyto finanční dopady řadu spotřebitelů odradí od výkonu jejich práv, která pro ně vyplývají ze směrnice 93/13. Jednoznačná odpověď Soudního dvora na otázku, zda banky mohou takové nároky uplatňovat, je tak nezbytná k zajištění ochrany práv spotřebitelů v Polsku.

30. Podle ustálené judikatury je pouze věcí vnitrostátního soudu, jemuž byl spor předložen a který musí nést odpovědnost za soudní rozhodnutí, jež bude vydáno, aby s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem věci posoudil jak nezbytnost rozhodnutí o předběžné otázce pro vydání svého rozsudku, tak i relevanci otázek, které klade Soudnímu dvoru. Jestliže se tudíž položené otázky týkají výkladu unijního práva, je Soudní dvůr v zásadě povinen rozhodnout. Na otázky týkající se unijního práva se tedy vztahuje domněnka relevance. Odmítnutí rozhodnout o předběžné otázce položené vnitrostátním soudem ze strany Soudního dvora je možné pouze tehdy, je-li zjevné, že žádaný výklad unijního práva nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení, jestliže Soudní dvůr nedisponuje skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny, nebo jestliže se jedná o hypotetický problém [13].

31. Mám za to, že projednávaná věc nenaplňuje znaky žádné ze situací, kdy je možno domněnku relevance vyvrátit.

32. Je pravda, že předmětem sporu v původním řízení není přímo nárok banky za spotřebitelem z titulu zaplacení odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu. Z vysvětlení poskytnutých předkládajícím soudem vyplývá, že k rozhodnutí sporu, který mu byl předložen, je nezbytné, aby předkládající soud posoudil důsledky neplatnosti smlouvy o hypotečním úvěru, pokud jde o nároky jdoucí nad rámec vrácení peněžitého plnění zaplaceného stranami navzájem na základě této smlouvy, a to z hlediska spotřebitele i z hlediska banky. Bank M. navíc na jednání prohlásila, že takový nárok uplatňuje proti A. S. v samostatném řízení, které je přerušeno do vydání rozhodnutí předkládajícího soudu v projednávané věci. Rovněž sdílím názor polské vlády, že vysvětlení, které předkládající soud žádá, pokud jde o nároky bank za spotřebiteli na zaplacení odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu, je nezbytné k tomu, aby mohl tento soud poučit A. S. o všech důsledcích jeho návrhu na zrušení smlouvy o hypotečním úvěru.

33. Z toho podle mého názoru vyplývá, že předběžná otázka má přímý vztah k předmětu sporu v původním řízení. Není tedy hypotetická, pokud jde o nároky bank za spotřebiteli na odměnu za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu. Předkládací rozhodnutí obsahuje všechny skutkové a právní poznatky nezbytné pro zodpovězení položené otázky. Navrhuji tedy Soudnímu dvoru, aby rozhodl tak, že otázka je v plném rozsahu přípustná.

34. Na tomto závěru nic nemění ani tvrzení Bank M., podle něhož účinky neplatnosti smlouvy jsou záležitostí vnitrostátního práva, které nespadají do oblasti působnosti směrnice 93/13. Bank M. zejména uvádí, že Soudní dvůr nemá pravomoc vykládat ustanovení polského práva, která

[13] – Rozsudek ze dne 13. října 2022, Baltijas Starptautiskā Akadēmija a Stockholm School of Economics in Riga (C-164/21 a C-318/21, EU:C:2022:785, body 32 a 33, jakož i citovaná judikatura).

upravují například tzv. doplňkové nároky (články 224 a 225 občanského zákoníku [14]), deliktní odpovědnost (článek 415 občanského zákoníku [15]), tzv. soudní valorizaci plnění (čl. 358[1] § 3 občanského zákoníku [16]) nebo bezdůvodné obohacení (články 405 a 410 občanského zákoníku).

35. Podle ustálené judikatury Soudnímu dvoru nepřísluší, aby se v rámci řízení o předběžné otázce vyjadřoval k výkladu vnitrostátních ustanovení, ani aby posuzoval, zda jejich výklad, který poskytuje předkládající soud, je správný, jelikož takový výklad je ve výlučné pravomoci vnitrostátních soudů [17]. Otázka, jak ji formuloval předkládající soud, se naštěstí týká výkladu unijního práva, konkrétně čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13, jakož i unijních zásad efektivity, právní jistoty a proporcionality, což zjevně spadá do pravomoci Soudního dvora. Předkládající soud Soudní dvůr nežádá o výklad vnitrostátních ustanovení, na kterých mohou být založeny nároky spotřebitelů a bank, jež zmiňuje předkládací rozhodnutí, ale o poskytnutí vodítka v tom směru, zda uvedená směrnice a zásady unijního práva umožňují, aby byly takové nároky uplatněny. Jak je vysvětleno v bodě 41 tohoto stanoviska, vnitrostátní právní úprava ochrany poskytované směrnicí 93/13 spotřebitelům nesmí měnit rozsah ani podstatu této ochrany.

B. K věci samé

36. Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásady efektivity, právní jistoty a proporcionality musí být vykládány v tom smyslu, že brání takovému výkladu vnitrostátních předpisů, podle kterého jsou v případě, kdy je smlouva o úvěru uzavřená mezi bankou a spotřebitelem prohlášena za neplatnou v celém rozsahu, protože obsahovala zneužívající ujednání, smluvní strany oprávněny uplatňovat vzájemné nároky jdoucí nad rámec vrácení peněžitého plnění poskytnutého na základě této smlouvy a zaplacení úroků z prodlení.

[14] – Článek 224 § 1 a 2 občanského zákoníku stanoví:
„§ 1. Nezávislý držitel jednající v dobré víře není povinen platit za užívání věci a neodpovídá za její opotřebení, poškození ani ztrátu. Nabývá vlastnictví k plodům věci, které se od věci oddělí v době trvání jeho držby, a ponechá si požitky, na které v době trvání držby vznikl nárok.
§ 2. Od okamžiku, kdy se nezávislý držitel jednající v dobré víře dozví, že proti němu byla podána žaloba na vydání věci, je však povinen za užívání věci platit a odpovídá za její opotřebení, poškození nebo ztrátu, ledaže k poškození nebo ztrátě věci došlo nikoli vlastní vinou držitele. Držitel je povinen vrátit požitky, na které od tohoto okamžiku vznikl nárok a které nevyužil, a zaplatit hodnotu požitků, které využil."
Článek 225 občanského zákoníku stanoví:
„Povinnosti nezávislého držitele, který nejedná v dobré víře, vůči vlastníkovi jsou stejné jako povinnosti, které má nezávislý držitel jednající v dobré víře od okamžiku, kdy se dozvěděl, že proti němu byla podána žaloba na vydání věci. Nezávislý držitel, který nejedná v dobré víře, je však nad rámec výše uvedeného povinen vrátit hodnotu požitků, který nezískal v důsledku špatného hospodaření s věcí, a odpovídá za poškození a ztrátu věci, ledaže by k poškození nebo ztrátě věci došlo, i kdyby byla v držení nositele práva."

[15] – Článek 415 občanského zákoníku stanoví, že „[k]aždá fyzická osoba, která způsobí škodu jiné osobě, má povinnost tuto škodu nahradit". Podle čl. 361 § 2 tohoto zákoníku se mohou poškozené osoby domáhat náhrady nejen skutečné škody (*damnum emergens*), ale i ušlého zisku (*lucrum cessans*).

[16] – Článek 358[1] § 3 občanského zákoníku stanoví, že „[v] případě podstatné změny kupní síly peněz po vzniku dotčené povinnosti může soud po zohlednění zájmů stran a v souladu se zásadami společenského soužití změnit výši nebo způsob peněžního plnění, i když byly stanoveny soudním rozhodnutím nebo smlouvou".

[17] – Rozsudek ze dne 3. července 2019, UniCredit Leasing (C-242/18, EU:C:2019:558, bod 47 a citovaná judikatura).

1. Úvodní poznámky

37. Soudní dvůr opakovaně zdůraznil, že systém ochrany zavedený směrnicí 93/13 spočívá na myšlence, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli z hlediska vyjednávací síly i úrovně informovanosti. To vede spotřebitele k tomu, že přistoupí na podmínky předem vyhotovené prodávajícím nebo poskytovatelem, ač nemůže ovlivnit jejich obsah [18].

38. S ohledem na takové nerovné postavení spotřebitele stanoví čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 zákaz standardních smluvních ujednání, která v rozporu s požadavkem poctivosti způsobují významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví, že zneužívající ujednání nejsou pro spotřebitele závazná.

39. Směrnice 93/13 ukládá členským státům, jak vyplývá z jejího čl. 7 odst. 1 ve spojení s jejím dvacátým čtvrtým bodem odůvodnění, povinnost zajistit odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebiteli. Jakmile je určité ujednání prohlášeno za zneužívající, a tudíž neplatné, musí vnitrostátní soudy jednoduše ponechat toto ujednání bez použití, takže tato nebudou vůči spotřebiteli závazná, vyjma případu, kdy spotřebitel s tímto nesouhlasí [19]. Z toho vyplývá, že smluvní ujednání, které je prohlášeno za zneužívající, musí být v zásadě považováno za ujednání, které nikdy neexistovalo, takže nemůže mít účinky vůči spotřebiteli. Důsledkem soudního rozhodnutí o zneužívající povaze takového ujednání musí být v zásadě obnovení právní a faktické situace spotřebitele, ve které by se nacházel, kdyby uvedené ujednání nebylo sjednáno [20].

40. Konkrétně povinnost vnitrostátního soudu neaplikovat zneužívající smluvní ujednání, které ukládá uhrazení částek, jež se ukázaly jako bezdůvodné, s sebou v zásadě nese odpovídající restituční účinek vztahující se k těmto částkám. Neexistence takového restitučního účinku by totiž mohla zpochybnit odrazující účinek článku 6 odst. 1 směrnice 93/13 ve spojení s čl. 7 odst. 1 této směrnice [21].

41. Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 sice vyžaduje, aby členské státy stanovily, že zneužívající ujednání nejsou „podle jejich vnitrostátních právních předpisů“ pro spotřebitele závazná, avšak úprava ochrany, kterou spotřebitelům zaručuje tato směrnice, vnitrostátním právem nemůže měnit rozsah, a tudíž podstatu této ochrany. Je tudíž na členských státech, aby vymezily podmínky, za kterých se určuje zneužívající povaha ujednání obsaženého ve smlouvě, a právní účinky tohoto rozhodnutí. Takové rozhodnutí musí vždy umožňovat obnovení právní a faktické situace, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby toto zneužívající ujednání nebylo sjednáno, zejména prostřednictvím nároku na vrácení prospěchu, který k jeho tíži neoprávněně získal prodávající nebo poskytovatel na základě uvedeného zneužívajícího ujednání [22].

42. Pokud jde o účinky rozhodnutí o tom, že některá ustanovení smlouvy jsou zneužívající, na platnost smlouvy, čl. 6 odst. 1 druhá část věty směrnice 93/13 stanoví, že „smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání“. Cílem tohoto ustanovení není zrušení všech smluv, které obsahují zneužívající

18 – Viz například rozsudek ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia (C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 49).

19 – Rozsudek ze dne 10. června 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 až C-782/19, EU:C:2021:470, bod 36).

20 – Rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, bod 61).

21 – Tamtéž, body 62 a 63.

22 – Tamtéž, body 64 až 66.

ujednání, ale nastolení rovnováhy mezi smluvními stranami a zároveň v zásadě ponechání smlouvy jako celku v platnosti [23]. Kromě změny vyplývající ze zrušení zneužívajících ujednání bude tato smlouva v zásadě nadále existovat bez jakékoli jiné změny, je-li v souladu s vnitrostátním právem taková další existence smlouvy právně možná, což je třeba ověřit na základě objektivního přístupu [24].

43. Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že s ohledem na polské právo vede vynětí zneužívajících ujednání o směnném kurzu ze smlouvy o úvěru ke zrušení této smlouvy v celém rozsahu, jelikož bez těchto ujednání nemůže nadále existovat, a že takové zrušení působí *ex tunc*.

44. Směrnice 93/13 neupravuje důsledky rozhodnutí o tom, že smlouva uzavřená mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem po vynětí zneužívajících ujednání již nadále právně neexistuje. Žádné ustanovení této směrnice nevyžaduje, aby za takových okolností členské státy umožnily smluvním stranám uplatnit své vzájemné nároky, které jdou nad rámec vrácení částek neoprávněně zaplacených na základě zneužívajícího smluvního ujednání. Jak správně uvádějí A. S., veřejný ochránce práv, finanční arbitr, polská a portugalská vláda, jakož i Komise, členským státům přísluší, aby tyto důsledky stanovily, a to prostřednictvím svého vnitrostátního práva a v souladu s unijním právem [25].

45. Otázka položená předkládajícím soudem se týká dvou odlišných situací v závislosti na tom, zda se jedná o nárok vznášený spotřebitelem, nebo naopak proti spotřebiteli. Obě tyto situace posoudím samostatně ve světle zásad, které jsem připomněl výše.

2. Nárok spotřebitele vůči bance

46. A. S. v podstatě tvrdí, že má vůči Bank M. nárok na odměnu za to, že banka užívala část měsíčních splátek úvěru, které A. S. zaplatil na základě smlouvy o hypotečním úvěru.

47. Cílem směrnice 93/13 je zajistit vysokou úroveň ochrany spotřebitele [26]. Z judikatury Soudního dvora popsané v bodech 39 až 41 tohoto stanoviska vyplývá, že tohoto cíle je dosaženo zejména zajištěním toho, že spotřebitel nebude zneužívajícím ujednáním vázán a právní a faktická situace spotřebitele, ve které by se nacházel, kdyby uvedené ujednání nebylo sjednáno, bude obnovena.

48. Podle dvanáctého bodu odůvodnění směrnice 93/13 zavádí tato směrnice částečnou a minimální harmonizaci vnitrostátních právních předpisů týkajících se zneužívajících ujednání, přičemž členským státům je ponechána možnost, aby s náležitým ohledem na Smlouvu zajistily spotřebitelům vyšší úroveň ochrany prostřednictvím přísnějších vnitrostátních ustanovení, než jsou ustanovení této směrnice. Tuto myšlenku odráží článek 8 směrnice 93/13.

49. Směrnice 93/13 tak nebrání ustanovením vnitrostátních právních předpisů, která přiznávají spotřebiteli širší práva, než jsou práva zakotvená v této směrnici, ani vnitrostátní judikatuře, která tato ustanovení vykládá. Členský stát by hypoteticky mohl úvěrovaným umožnit, aby v případě

[23] – Rozsudek ze dne 14. března 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, bod 40 a citovaná judikatura).

[24] – Tamtéž, bod 51 a citovaná judikatura. Soudní dvůr dodal, že čl. 6 odst. 1 druhá část věty směrnice 93/13 nestanoví kritéria pro určení, zda může smlouva nadále existovat bez zneužívajících ujednání, ale ponechává na vnitrostátním právním řádu, aby je v souladu s unijním právem stanovil (rozsudek ze dne 3. října 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, bod 40).

[25] – V tomto smyslu viz rozsudky ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, bod 84), a ze dne 2. září 2021, OTP Jelzálogbank a další (C-932/19, EU:C:2021:673, bod 49).

[26] – Viz například rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, body 37, 41 a 43).

zrušení smlouvy o hypotečním úvěru v důsledku odstranění zneužívajících ujednání v této smlouvě uplatnili proti bankám nároky jdoucí nad rámec vrácení splátek úvěru zaplacených na základě této smlouvy a zaplacení zákonných úroků z prodlení. Předkládajícímu soudu tak přísluší, aby s ohledem na své vnitrostátní právo určil, zda spotřebitelé mají právo nároky takové povahy uplatnit, a pokud ano, aby rozhodl o jejich opodstatněnosti.

50. Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že vnitrostátní judikatura a polští právní odborníci se nejčastěji dovolávají institutu bezdůvodného obohacení jako právního základu výše uvedených nároků. Pokud by byl v projednávané věci A. S. poté, co Bank M. vrátila měsíční splátky zaplacené na základě neplatné smlouvy o hypotečním úvěru, v důsledku této smlouvy v horším postavení, příslušelo by předkládajícímu soudu, aby posoudil, zda jsou splněny podmínky pro uplatnění institutu bezdůvodného obohacení podle vnitrostátního práva, učinil všechna potřebná skutková zjištění ohledně této otázky a vyvodil z nich příslušné závěry. Lze vést určitou paralelu k rozsudku ve věci Kanyeba a další, v němž Soudní dvůr rozhodl, že otázka, zda okolnosti, jako jsou okolnosti dotčené v původním řízení v uvedené věci, mohou spadat pod právo mimosmluvní odpovědnosti, nespadá pod směrnici 93/13, ale do vnitrostátního práva [27].

51. Jak správně podotkla Komise na jednání, skutečnost, že v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, mohou spotřebitelé teoreticky uplatňovat nároky vycházející z institutu bezdůvodného obohacení podle vnitrostátního práva, ještě neznamená, že tyto nároky musí obstát. V takových případech musí být splněny podmínky, které polské právo pro úspěch žaloby na bezdůvodné obohacení stanoví. Vnitrostátní soudy mohou v rámci své příslušnosti takové žaloby i zamítnout, pokud představují zneužití práv.

52. Podle mého názoru možnost zakotvená ve vnitrostátním právu, že úvěrovaný může v případě zrušení úvěrové smlouvy obsahující zneužívající ujednání uplatňovat vůči bance nároky, které jdou nad rámec vrácení měsíčních splátek úvěru a zaplacení úroků z prodlení, neoslabuje užitečný účinek směrnice 93/13. Tato možnost by naopak mohla úvěrované přimět k tomu, aby využívali svých práv, která pro ně jakožto spotřebitele vyplývají z uvedené směrnice, a současně banky odradit od vkládání zneužívajících ujednání do svých smluv.

53. Je pravda, jak podotýká Bank M., že Soudní dvůr judikoval, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 je kogentní ustanovení, jehož cílem je nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva nastoluje mezi právy a povinnostmi smluvních stran, rovnováhou skutečnou, která může obnovit rovnost mezi těmito smluvními stranami [28]. Nedomnívám se však, že by možnost zakotvená ve vnitrostátním právu, která spotřebiteli umožňuje uplatnit vůči prodávajícímu nebo poskytovateli nároky, které jdou nad rámec vrácení částek, jež prodávající nebo poskytovatel obdržel na základě smlouvy prohlášené za neplatnou, ohrožovala dosažení tohoto cíle. Jak Soudní dvůr zdůraznil v rozsudku Banco Santander a Escobedo Cortés, z čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13, jakož i její obecné systematiky totiž vyplývá, že jejím cílem není ani tak zaručit celkovou smluvní rovnováhu mezi právy a povinnostmi smluvních stran, jako spíše zabránit tomu, aby docházelo k nerovnováze mezi těmito právy a těmito povinnostmi na úkor spotřebitelů [29].

54. Komise se ve svém písemném vyjádření dovolává zejména článku 8 směrnice 93/13. Domnívám se, že v projednávané věci nejde ani tak o vnitrostátní pravidlo, které má posílit úroveň ochrany spotřebitele, již přiznává směrnice 93/13, ale o výklad některých obecně

[27] – Rozsudek ze dne 7. listopadu 2019, Kanyeba a další (C-349/18 až C-351/18, EU:C:2019:936, body 72 a 73).

[28] – Rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, bod 55 a citovaná judikatura).

[29] – Rozsudek ze dne 7. srpna 2018, Banco Santander a Escobedo Cortés (C-96/16 a C-94/17, EU:C:2018:643, bod 69).

použitelných ustanovení občanského zákoníku. Ustanovení této povahy nepředstavují opatření, která mohou členské státy přijmout nebo ponechat v platnosti na základě článku 8 směrnice 93/13 [30]. Ovšem i v případě, že by vnitrostátní soud tato ustanovení vykládal ve smyslu popsaném v bodě 49 tohoto stanoviska, byl by tento výklad v souladu s cílem ochrany spotřebitelů sledovaným směrnicí 93/13.

55. Ve světle těchto úvah mám stejně jako A. S., finanční arbitr, polská a portugalská vláda [31], jakož i Komise za to, že čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že nebrání takovému soudnímu výkladu vnitrostátních předpisů, podle kterého v případě, kdy je smlouva o úvěru uzavřená mezi bankou a spotřebitelem prohlášena za neplatnou od samého počátku, protože obsahovala zneužívající ujednání, může spotřebitel v důsledku tohoto rozhodnutí uplatňovat vůči bance, kromě vrácení peněžitých částek zaplacených při plnění této smlouvy a zaplacení zákonných úroků z prodlení plynoucích od výzvy k zaplacení, i další nároky. Vnitrostátnímu soudu přísluší, aby s ohledem na vnitrostátní právo určil, zda spotřebitelé mají právo takové nároky uplatňovat, a pokud ano, rozhodl o jejich opodstatněnosti.

3. K nároku banky vůči spotřebiteli

56. Bank M. tvrdí, že je oprávněna požadovat po A. S. nejen vrácení převedené jistiny úvěru navýšené o zákonné úroky z prodlení, ale též zaplacení odměny za to, že A. S. tyto peněžní prostředky po určitou dobu užíval bez smluvního základu [32]. Bank M. tvrdí, že tím, že poskytla A. S. peněžní prostředky na dobu několika let, poskytla mu službu nepeněžní povahy s vlastní hospodářskou hodnotou, odlišnou od převodu finančních prostředků [33]. Její nárok na tuto odměnu v podstatě vychází z institutu bezdůvodného obohacení.

57. Stejně jako v případě spotřebitelů, kteréžto otázce jsem se věnoval výše, platí, že vnitrostátnímu soudu v zásadě přísluší, aby s ohledem na vnitrostátní právo určil, zda v důsledku zrušení smlouvy o hypotečním úvěru z důvodu, že obsahuje zneužívající ujednání, je banka oprávněna uplatňovat vůči spotřebiteli nároky, které jdou nad rámec vrácení převedené jistiny úvěru a zaplacení zákonných úroků z prodlení. Nicméně na rozdíl od řešení, které navrhuji ve vztahu k nároku A. S., jsem z níže uvedených důvodů toho názoru, že Bank M. není oprávněna takové nároky uplatňovat.

58. Zaprvé uvádím, že případné zrušení smlouvy o hypotečním úvěru by bylo důsledkem toho, že Bank M. vložila do této smlouvy zneužívající ujednání. Jak správně uvádí Komise ve svém písemném vyjádření, s ohledem na obecně přijímanou právní zásadu *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* není žádné straně dovoleno vytěžit jakoukoli hospodářskou výhodu ze situace, která nastala z důvodu vlastního protiprávního jednání této strany. Konkrétně, pokud by v důsledku zrušení smlouvy o hypotečním úvěru obsahující zneužívající ujednání utrpěla banka jakoukoli újmu, neměla by jí být přiznána náhrada této újmy, neboť tato újma vznikla výlučně v důsledku vlastního protiprávního jednání banky.

[30] – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 7. srpna 2018, Banco Santander a Escobedo Cortés (C-96/16 a C-94/17, EU:C:2018:643, bod 69).

[31] – Portugalská vláda má za to, že takové nároky jsou oprávněni uplatnit spotřebitel i banka. Bank M. tvrdí, že strany smlouvy o úvěru jsou oprávněny „uplatnit nároky, jejichž účelem není zvýhodnění spotřebitele, ale obnovení skutečné rovnosti mezi smluvními stranami, a zejména požadovat vrácení bezdůvodného obohacení“.

[32] – Bank M. do tohoto dalšího nároku podle všeho zahrnuje i odměnu za některé vedlejší služby spojené s obsluhou hypotečního úvěru, jako je zejména zpracování údajů uvedených v žádosti o úvěr, posouzení úvěruschopnosti úvěrovaného, přijímání splátek úvěru, sledování zůstatků a aktualizace splátkového kalendáře.

[33] – V předkládacím rozhodnutí předkládající soud uvádí, že většina polských právních odborníků považuje takové rozlišování za umělé a že existuje pouze jediná služba, a sice převod peněžních prostředků.

59. Dále bych podotkl, že pokud by v takové situaci, jaká nastala ve věci v původním řízení, bylo bance dovoleno uplatňovat vůči spotřebiteli nároky, které jdou nad rámec vrácení jistiny úvěru, zvýšené o zákonné úroky z prodlení, zejména se vůči spotřebiteli domáhat zaplacení odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu, byla by tím směrnice 93/13 zbavena svého užitečného účinku a tato situace by vedla k výsledku, který by nebyl v souladu s cíli sledovanými touto směrnicí.

60. Jak uvádějí A. S., veřejný ochránce práv, finanční arbitr a Komise, tato možnost by mohla oslabit odrazující účinek, který má být dle záměru čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 ve spojení s čl. 7 odst. 1 této směrnice spojován s rozhodnutím o tom, že ve smlouvách uzavřených mezi spotřebiteli a prodávajícími nebo poskytovateli jsou zneužívající ujednání[34]. Tuto argumentaci dokresluje rozsudek Soudního dvora ve věci Banco Español de Crédito, ve kterém měl Soudní dvůr za to, že pokud by vnitrostátní soud mohl měnit obsah zneužívajících ujednání v takové smlouvě, splnění dlouhodobého cíle stanoveného v článku 7 směrnice 93/13 by mohlo být ohroženo. S vědomím, že sice má být rozhodnuto o neplatnosti takových ujednání, ale že vnitrostátní soud může smlouvu v nezbytném rozsahu doplnit, by prodávající či poskytovatelé byli nadále podněcováni uvedená ujednání využívat, takže by jejich zájmy byly tímto způsobem zajištěny. Tato možnost by tak mohla přispět k eliminaci odrazujícího účinku pro prodávající a poskytovatele spočívající v tom, že se taková zneužívající ujednání vůči spotřebiteli jednoduše neuplatní[35]. Stejně tak v případě, o jaký jde v projednávané věci, by banka nebyla odrazována od používání zneužívajících ujednání ve smlouvách o úvěru uzavíraných se spotřebiteli, pokud by navzdory zrušení těchto smluv mohla spotřebitelům účtovat odměnu ve výši tržní ceny za užívání jistiny úvěru. Taková situace by dokonce mohla vést k tomu, že by pro banku bylo výhodné zneužívající ujednání vůči spotřebitelům uplatňovat. Přinejmenším by došlo k podstatnému snížení hospodářského rizika, kterému by byla banka v souvislosti s takovým jednáním vystavena.

61. A. S. a finanční arbitr rovněž správně uvádějí, že pokud by byla banka oprávněna uplatňovat vůči spotřebiteli nároky jdoucí nad rámec vrácení jistiny úvěru navýšené o zákonné úroky z prodlení, mohlo by to oslabit užitečný účinek ochrany, která pro spotřebitele vyplývá ze směrnice 93/13. V projednávané věci z písemných a ústních vyjádření A. S. a Bank M. vyplývá, že nárok Bank M. vůči A. S. z titulu odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu činí 192 812,51 PLN (přibližně 41 484,26 EUR), což odpovídá zhruba dvěma třetinám jistiny úvěru. Na jednání finanční arbitr prohlásil, že ví o případech v Polsku, kdy výše odměny, kterou banky požadovaly po spotřebitelích, přesáhla výši poskytnutého úvěru. Bude-li právo spotřebitelů vyvázat se z povinností stanovených zneužívajícími ujednáními podmíněno zaplacením takto vysoké odměny, povede to pravděpodobně až k tomu, že bude pro spotřebitele výhodnější alternativou splnění smlouvy, která obsahuje zneužívající ujednání, než výkon práv, která pro ně vyplývají ze směrnice 93/13. Kromě toho, jak uvádí A. S. ve svém písemném i ústním vyjádření, vzhledem k netransparentní a složité povaze kritérií uplatňovaných dle vlastního uvážení bank, která tyto banky používají pro účely svých výpočtů, nejsou úvěrovaní obecně schopni s dostatečnou mírou přesnosti určit částku, kterou by po nich banka mohla požadovat, ještě před tím, než se rozhodnou, zda je zpochybnění legality zneužívajících ujednání v jejich zájmu. Lze rovněž dodat, že banky, jako je Bank M. v projednávané věci, obecně zastávají názor, že částky, které jim údajně náleží od spotřebitelů z titulu odměny za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu, jsou splatné bezodkladně. Naproti tomu v případě smlouvy o úvěru jsou splátky splatné v pravidelných intervalech, což úvěrovanému umožňuje si jejich splácení plánovat. Všechny tyto faktory jsou takové povahy, že mohou spotřebitele odradit od výkonu práv, která jim přiznává směrnice 93/13.

[34] – Viz též bod 39 tohoto stanoviska.

[35] – Rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 69).

62. Jsem rovněž toho názoru, že nelze přijmout argumentaci Bank M. a Rady pro finanční dohled v tom smyslu, že nebude-li banka oprávněna vymáhat od A. S. odměnu za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu, bude mu tím nabídnut „bezplatný úvěr“ na výstavbu domu. Zaprvé taková situace je běžným důsledkem zrušení smlouvy o úvěru s účinky *ex tunc* po vynětí zneužívajících ujednání, která jsou v ní obsažena. Zadruhé, jak správně uvádí polská vláda ve svém písemném vyjádření, skutečnost, že prodávající nebo poskytovatel ztrácí očekávaný prospěch z plnění smlouvy o úvěru v případě nesplnění povinností, které pro něj vyplývají z unijního práva, není novým prvkem judikatury Soudního dvora týkající se ochrany spotřebitele. Například v rozsudku Home Credit Slovakia Soudní dvůr potvrdil přiměřenost vnitrostátní právní úpravy, která stanoví sankci zániku nároku věřitele na úroky a poplatky v případě neuvedení určitých informací požadovaných směrnicí 2008/48 v úvěrové smlouvě [36].

63. Bank M. a Rada pro finanční dohled rovněž tvrdí, že stabilita finančních trhů v Polsku a v celé Unii by byla ohrožena, kdyby byly banky zbaveny možnosti požadovat odměnu za užívání jistiny úvěru bez smluvního základu v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení. Tento argument nemá žádnou váhu v kontextu výkladu směrnice 93/13, jejímž cílem není zachovat stabilitu finančních trhů, ale především chránit spotřebitele. V každém případě platí, že banky jakožto subjekty práva mají povinnost uspořádat své záležitosti takovým způsobem, aby respektovaly všechny právní normy.

64. Ve světle těchto úvah navrhuji, v souladu s vyjádřeními A. S., veřejného ochránce práv, finančního arbitra, státního zástupce okresního státního zastupitelství pro Varšavu-střed [37], polské vlády i Komise, aby Soudní dvůr rozhodl tak, že čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že brání takovému soudnímu výkladu vnitrostátních předpisů, podle kterého v případě, kdy je smlouva o úvěru uzavřená mezi bankou a spotřebitelem prohlášena za neplatnou od samého počátku, protože obsahovala zneužívající ujednání, může banka v důsledku tohoto rozhodnutí uplatňovat vůči spotřebiteli, kromě vrácení peněžitých částek zaplacených při plnění této smlouvy a zaplacení zákonných úroků z prodlení plynoucích od výzvy k zaplacení, i další nároky.

V. Závěry

65. Ve světle výše uvedených úvah navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na předběžnou otázku položenou Sądem Rejonowym dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (okresní soud pro Varšavu-střed ve Varšavě, Polsko) následovně:

„1) Článek 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách

musí být vykládány v tom smyslu, že

[36] – Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS (Úř. věst. 2008, L 133, s. 66). Viz rozsudek ze dne 9. listopadu 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, bod 71), a v tomtéž smyslu viz usnesení ze dne 16. listopadu 2010, Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, bod 76).

[37] – Veřejný ochránce práv a státní zástupce okresního státního zastupitelství pro Varšavu-střed se domnívají, že takové nároky nemůže uplatňovat spotřebitel ani banka.

nebrání takovému soudnímu výkladu vnitrostátních předpisů, podle kterého v případě, kdy je smlouva o úvěru uzavřená mezi bankou a spotřebitelem prohlášena za neplatnou od samého počátku, protože obsahovala zneužívající ujednání, může spotřebitel v důsledku tohoto rozhodnutí uplatňovat vůči bance, kromě vrácení peněžitých částek zaplacených při plnění této smlouvy a zaplacení zákonných úroků z prodlení plynoucích od výzvy k zaplacení, i další nároky.

Vnitrostátnímu soudu přísluší, aby s ohledem na vnitrostátní právo určil, zda spotřebitelé mají právo takové nároky uplatňovat, a pokud ano, rozhodl o jejich opodstatněnosti.

2) Článek 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13

musí být vykládány v tom smyslu, že

brání takovému soudnímu výkladu vnitrostátních předpisů, podle kterého v případě, kdy je smlouva o úvěru uzavřená mezi bankou a spotřebitelem prohlášena za neplatnou od samého počátku, protože obsahovala zneužívající ujednání, může banka v důsledku tohoto rozhodnutí uplatňovat vůči spotřebiteli, kromě vrácení peněžitých částek zaplacených při plnění této smlouvy a zákonných úroků z prodlení plynoucích od výzvy k zaplacení, i další nároky.“